

معرفی کتاب روش‌های تدبیرسوره‌ای

مدرسه دانشجویی قرآن و عترت علیهم السلام

ساختار سوره در قرآن

با توجه به اینکه هدایت انسان وابسته به قرآن است، هر یک از سوره‌های قرآن نقشی را در این هدایت ایفا می‌کنند. «سور» به دیوار و سدی گفته می‌شود که مانع از تجاوز است، دیوارهای بلندی که دور شهرها و یا خانه‌ها کشیده می‌شود تا حریم آن از حوادث حفظ شود. این کلمه در کتاب آسمانی به محدوده‌ای مشخص از آیات گفته می‌شود. این محدوده به عنوان عاملی مهم در دفع و رفع آسیب‌های هدایتی مردم و عامل مؤثر در هدایت ایشان محسوب شده، موجب تمایز انسان‌های مؤمن و غیرمؤمن است. این موضوع مهم در زمان نزول قرآن به قدری ملموس و محسوس بوده که غیر مؤمنین همیشه از نزول سوره‌ها در هراس بوده‌اند. و نیز بر اساس روایات وارده باید در نماز پس از حمد سوره‌ای کامل قرائت شود.

ساختار سوره در قرآن

غایت کتاب
روش‌های تدبیر سوره‌ای

فرآیند دروس کتاب

ارزیابی

ختم رویکردی

ساختار سوره در قرآن

علامه طباطبایی در تفسیر شریف المیزان درباره سوره چنین می‌گوید: «غرض از سراسر قرآن یک امر است، و آن هدایت است. خدای سبحان کلمه سوره را در کلام مجیدش در چند جا آورده است، از آن جمله «فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِّثْلِهِ»، و نیز «فَأْتُوا بِعَشْرِ سُورٍ مِّثْلِهِ مُفْتَرِيَاتٍ» و نیز «إِذَا أَنْزَلْتُ سُورَةً» و نیز «سُورَةٌ أَنْزَلْنَاهَا وَفَرَضْنَاهَا» می‌باشد. از این آیات می‌فهمیم که هر یک از این سوره‌ها طایفه‌ای از کلام خدا است، که برای خود و جداگانه، وحدتی دارند؛ نوعی از وحدت که نه در میان ابعاض یک سوره هست، و نه میان سوره‌ای و سوره‌ای دیگر. و نیز از اینجا می‌فهمیم که اغراض و مقاصدی که از هر سوره به دست می‌آید مختلف است، و هر سوره‌ای غرضی خاص و معنای مخصوصی را ایفاء می‌کند، غرضی را که تا سوره تمام نشود آن غرض نیز تمام نمی‌شود، و بنابراین جمله «بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ» در هر یک از سوره‌ها راجع به آن غرض واحدی است که در خصوص آن سوره تعقیب شده است.»

ساختار سوره در قرآن

غایت کتاب
روش های تدبر سوره ای

فرآیند دروس کتاب

ارزیابی

ختم رویکردی

ساختار سوره در قرآن

▶ منظور از مطالعه سوره‌ای قرآن نزدیک شدن به فضای منحصر به فردی است که هر سوره ایجاد می‌کند و بر آن اساس رزقی را در اختیار او قرار می‌دهد که نسبت به بقیه رزق‌ها متفاوت است و رشد، تعالی و رفعت بیشتری را در اختیار انسان قرار می‌دهد. یا برای دردهای مخصوصی از انسان شفای ویژه‌ای ارائه می‌دهد.

▶ در مطالعات سوره‌ای سعی می‌شود به منافع مختلفی که یک سوره در ارائه حجت و طریقت حق دارد تأکید شود. بر این اساس کشف حقیقت و نکات کاربردی از سوره به صورتی که در زندگی فرد، سوره خود را نشان دهد بسیار مهم است.

ساختار سوره در قرآن

غایت کتاب
روش های تدبر سوره ای

فرآیند دروس کتاب

ارزیابی

ختم رویکردی

غایت کتاب

- ▶ تدبر سوره‌ای عبارت است از بررسی یکپارچه یک سوره و به دست آوردن موضوعات اصلی و فرعی آن برای دریافت و کشف غرض هدایتی آن است. غرضی که خداوند بر اساس رحمت خود آن را برای هدایت خلق نازل کرده است.
- ▶ گفتنی است دستیابی به غرض حقیقی سوره از عهده ما خارج بوده و ما تنها می‌توانیم به آن غرض نزدیک شده و به اندازه وسع خود از خرمن بیکران مصفای قرآن بهره بچینیم، که این مهم با بررسی ارتباطات بین اجزای سوره و فهم اتصال و انفصال موضوعات در هم تنیده شده آن، حاصل می‌شود.

ساختار سوره در قرآن

غایت کتاب
روش های تدبر سوره ای

فرآیند دروس کتاب

ارزیابی

ختم رویکردی

غایت کتاب

▶ مطالعه قرآن به شیوه تدبر سوره‌ای، موجب می‌شود تا فرد به تدریج و با مطالعه مکرر سوره‌ها نسبت به موضوعات سوره‌ها و چینش حکیمانه موضوعات آن در سوره و غرض آنها آگاهی پیدا کند و به موارد زیر دست یابد:

❖ برای هر سوره حیثیتی یکپارچه در نظر داشته باشد.

❖ هر سوره متناسب با موضوعات و غرض هدایتی که دارد در نظر او دارای تشخیصی زیبا و شایسته و در خور تعظیم شود.

❖ توان موضوع‌بندی آیات از زاویه‌های مختلف را پیدا کند. این مهارت، هم در یکپارچه دیدن سوره و هم در ارتباط بین

سوره‌ها و به دست آوردن ارتباط‌های بین سوره‌ای و نیز انس عمومی به قرآن بسیار مؤثر است.

▶ رسالت اصلی کتاب تدبر سوره‌ای این است که به قرآن آموز بگوید **چگونه یک سوره را سوره** ببیند، هویت جامعی به نام سوره در ذهن فرد شکل بگیرد، آیات را در داخل سوره تحلیل کند، آیات سوره را با هم ارتباط دهد، موضوعات و کلمات احصاء شوند، ترتیب آیات و کلمات و نحوه ورود به مسائل را ببیند، و نهایت اینکه، فرد قرآن را با سوره‌هایش بشناسد. مثلاً سوره مبارکه بقره را با کلمات، چینش آیات، نحوه ورود و خروج به مسائل مطرح شده در سوره و غرضهای مختلفی که در طول هم قرار دارند

بشناسیم.

ساختار سوره در قرآن

غایت کتاب
روش‌های تدبر سوره‌ای

فرآیند دروس کتاب

ارزیابی

ختم رویکردی

فرایند دروس کتاب

کتاب از دو بخش اصلی تشکیل شده است:

بخش اول که شامل شش درس ابتدایی است، **انواع طبقه بندی سوره ها** را یاد می دهد.

▶ طبقه بندی ترتیبی و موضوعی و انواع موضوعات را می گوید. در این بخش یاد می گیریم که چطور آیات را به صورت موضوع بنویسیم، هرچند آیه را به یک دسته موضوعی تبدیل کرده و چطور غرض سوره را براساس دسته موضوعات بگیریم. که این توضیح روش دسته بندی ترتیبی است. بعد از آن یاد می دهد که هر سوره را می توان با موضوعات مختلفی دسته بندی کرد، تا همه آیات برطبق آن دسته بندی، تفکیک شوند. موضوعاتی که مهیمن و مسیطر بر کل موضوعات قرآن هستند و غرض کل قرآن را پوشش می دهند، می توانند مبنای دسته بندی قرار بگیرند.

در **بخش دوم** کتاب، به موضوع **احکام و تفصیل** پرداخته شده است.

▶ موضوعات به نسبت نزدیک بودن و دور بودن از ذات ربوبی دارای مرتبه می شوند. این موضوع سبب شده تا برخی از موضوعات بر موضوعات دیگر برتری داشته باشند و برخی به برخی دیگر وابسته باشند. هر قدر موضوعات از ذات ربوبی فاصله می گیرند از هم جداتر می شوند و تفصیل بیشتری در آنها اتفاق می افتد.

▶ هر سوره و آیه ای هم احکام و هم تفصیل دارد. بر این اساس به فرد یاد داده می شود که چطور سوره را از جزء به کل و از کل به جزء ببیند.

▶ آیات و کلمات احکامی آنهایی اند که وابسته به بستر نیستند، بلکه بستر آفرین اند. آیات تفصیلی آنهایی اند که درون بستر به وجود می آیند و قوامشان به بستر است.

▶ احکام یعنی یک حقیقت و تفصیل یعنی بسترهای آن حقیقت که منجر می شود که آن حقیقت در بروز خود، نمودهای مختلفی پیدا کند.

ساختار سوره در قرآن

غایت کتاب
روش های تدبر سوره ای

فرایند دروس کتاب

ارزیابی

ختم رویکردی

فرایند دروس کتاب

ساختار سوره در قرآن

غایت کتاب
روش های تدبر سوره ای

فرآیند دروس کتاب

ارزیابی

ختم رویکردی

▶ انواع طبقه بندی سوره ها در بخش اول کتاب:

▶ طبقه بندی ترتیبی:

▶ این روش که ساده ترین و البته پایه ای ترین کار برای مطالعه هر سوره به حساب می آید، موضوعیابی آیات و دسته بندی آن است. به این وسیله آیات با نظم بیشتری در وجود فرد استقرار می یابد.

▶ در این شیوه سیر انتقال موضوعی به موضوع دیگر بررسی می شود. طبیعی است در این سیر، سه بیان مسائل از سیر کلی به جزئی، کلی به کلی و جزئی به کلی مشاهده می شود.

▶ طبقه بندی موضوعی:

▶ **طبقه بندی بر اساس جریان حق و باطل:** می توان آیات هر سوره را بر اساس دو جریان حق و شبه جریان باطل از هم تفکیک کرد، زیرا جریان ها و حرکت های اجتماعی از دو حالت خارج نیستند؛ یا جریان حق اند و یا جریان باطل. ناگفته نماند علی رغم اشتراک همه جریان های حق در حق بودنشان و جریان های باطل در باطل بودنشان، در هر سوره از وجهی به حق یا باطل بودن آنها پرداخته شده است.

▶ **طبقه بندی سوره بر اساس وضعیت غیرمطلوب و وضعیت مطلوب:** آیات سوره را بر مبنای وضعیت غیرمطلوب و مطلوب انسان مطالعه کرد. در این حالت استفاده از امکانات و نعمت ها و حقایقی که در هستی قرار داده شده اند جزو وضعیت مطلوب محسوب می شوند و صفاتی که نشان دهنده وضعیت طبیعی انسان و یا حاکی از صفات گناه آلود است جزو وضعیت نامطلوب به شمار می آید. می توان به وضعیت مطلوب انسان فطرت و به وضعیت غیرمطلوب او طبیعت اطلاق کرد و نیز می توان این دو وضعیت را تنها از روی نتایج و آثار و تبعات سنجش نمود. (برای شناخت بعد طبیعت یا فطرت انسان می توان از ساختار وجودی انسان بهره گرفت)

▶ **طبقه بندی سوره بر اساس بروزات انسان و حقایق:** طبقه بندی بر اساس بروزات و حقایق در واقع نگاهی کاربردی از سوره در اختیار ما قرار می دهد که بر اساس آن می توان تفکرات، ایده ها، فکرها و باورهایی که می تواند به بروز مثبتی منتج شود و یا از بروز منفی انسان جلوگیری کند، معرفی کند. منظور از بروزات انسان، رخدادها، اتفاقات، حالات، و صفات فعلیتی یافته ای در حوزه انسان است. منظور از حقایق، قوانین ثابتی است که در هستی و یا در حوزه انسان جریان دارد.

فرایند دروس کتاب

- ▶ بخش اول طبیعتاً راحت است و سوره ها راحت و روان است و هر کس بخواند می تواند جلو برود، اما وقتی فرد به احکام و تفصیل برسد مطالب غامض می شوند. دلیلش این است که برای فهم احکام و تفصیل، نیازمند تفکر انتزاعی است و باید موضوعات انتزاع شوند.
- ▶ در واقع احکام و تفصیل چیزی شبیه به معنا و مصداق است. روح معنا را می گوئیم احکام و مصادیق را تفصیل می نامیم. روح معنا و مصداق در کلمات بررسی می شوند اما احکام و تفصیل در آیات مورد بررسی قرار میگیرند.

ساختار سوره در قرآن

غایت کتاب
روش های تدبر سوره ای

فرآیند دروس کتاب

ارزیابی

ختم رویکردی

ارزیابی

► بر اساس مطالب فوق مطالعه‌کننده این کتاب در صورت ممارست با سوره‌ها و برخورداری از انس و طهارت می‌تواند به **مهارت‌های زیر دست یابد:**

- الف. نسبت به **موضوع‌یابی آیات و طبقه‌بندی ترتیبی** سوره دارای توان کافی می‌شود.
- ب. نسبت به **طبقه‌بندی موضوعی** یک سوره و ضرورت و منافع آن آگاهی می‌یابد.
- ج. توان **تفکیک آیات سوره** را بر اساس **ساختار وجودی انسان و ناس** به‌دست می‌آورد.
- د. توان **تفکیک حقایق** سوره را که می‌تواند برای فرد بستر علمی مناسبی را ایجاد کند، حاصل می‌کند.
- هـ. توان بررسی و مشاهده **یک موضوع در سوره و بررسی کل سوره بر اساس آن** را به‌دست می‌آورد.
- و. با مفهوم **احکام و تفصیل** در هر سوره آشنا شده و توان تفکیکی سوره بر اساس احکام و تفصیل را می‌یابد.
- ز. انواع احکام و تفصیل و سیر از احکام به تفصیل و از تفصیل به احکام، در سوره برای فرد قابل رؤیت می‌شود.

ساختار سوره در قرآن

غایت کتاب
روش‌های تدبر سوره‌ای

فرآیند دروس کتاب

ارزیابی

ختم رویکردی

ارزیابی

- ▶ اگر فردی فقط بتواند آیات را دسته بندی کند به غرض آموزشی کتاب رسیده است، چون موضوعات جزئی را به موضوعات کلی تبدیل می کند و نهایتاً به یک موضوع کلی می رسد که اینگونه به غرض نزدیک می شود.
- ▶ **طهارت** تدبر سوره ای این است که فرد امکان تجزیه و تحلیل یافته، تشخیص حالت های سیاه و سفید خاکستری را از هم بدهد و وقتی با موردی برخورد می کند حقیقت را از باطل آن تمایز دهد. به حقیقت احترام بگذارد و از باطلش اعلام برائت کند. این قدرت طهارتی احکام و تفصیل است.
- ▶ **طهارت** دیگر تدبر سوره ای، رفاقت با سوره هاست. رفاقت با انس کمی فرق دارد. رفاقت با سوره ها یعنی بتوان مشخصاً فضا و حال یک سوره را گفت. تدبر سوره ای طهارت بسیار ویژه ای دارد، و در حد ایمان و اعتماد به قرآن است. آدم وقتی در کنار یک موجود کریم، شریف و مجید است باید به او اطمینان کند. این اطمینان، طهارت اصلی این کتاب است.
- ▶ برای سوره تعیین تکلیف نکنیم، گیر ندهیم، اگر نفهمیدیم سمج نباشیم. سماجت های آدم باید عبودیتی باشد. سماجت عبودیتی با غیر عبودیتی فرق دارد. سماجت عبودیتی یعنی فرد به مولایش نگاه می کند ببیند او چه می خواهد، سعی می کند بشود. در حالیکه سماجت های غیر عبودیتی اینطور است که نگاه می کند ببیند خودش چه می خواهد، و دلش می خواهد مولا هم همان را بخواهد! نوعاً ما گرفتار سماجت غیر عبودیتی هستیم.

ساختار سوره در قرآن

غایت کتاب
روش های تدبر سوره ای

فرآیند دروس کتاب

ارزیابی

ختم رویکردی

ختم رویکردی

ساختار سوره در قرآن

غایت کتاب
روش های تدبر سوره ای

فرآیند دروس کتاب

ارزیابی

ختم رویکردی

- ▶ افراد سوره‌ها را بخوانند و آیاتش را تفکیک کنند، آیات توحیدی، معاد، نبوت و... سوره‌ها را جدا کنند. مثلاً سوره بقره چند آیه توحیدی دارد و توحیدش چه خصوصیتی دارد؟
- ▶ آیات برای فرد اهمیت پیدا میکند، می‌تواند کل سوره را با یک آیه رفت و برگشت کند. آیات را می‌تواند به هم عطف کند. بایستی آیه بیاید وسط و آیه بتواند سوره را تفصیل بدهد و جمع کند.
- ▶ استخراج گزاره ناظر بر غرض سوره و موضوعات کلیدی. استخراج گزاره‌ها از کل سوره و در واقع استخراج گزاره‌های غرض سوره‌ها. این گزاره خیلی قیمت دارد چون از غرض بدست آمده است.